

Zuzana Nemilnerová

KATOVO
OBJATIE

TATRAN

**KATOVO
OBJATIE**

Zuzana Nomilnerová

**KATOVO
OBJATIE**

TATRAN

Zuzana Nomilnerová
KATOVO OBJATIE

Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2024 ako 5491. publikácia
a 156. zväzok edície Slovenská tvorba.

Vydanie I.

Prebal a väzbu navrhol a spracoval Peter Zentko.

Zodpovedná redaktorka Eva Melichárková

Jazykové redaktorky Beáta Beláková, Zlata Sršňová

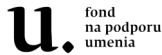
Technický redaktor Peter Zentko

Sadzba AldoDesign, Bratislava

Vytlačil FINIDR, s.r.o., Český Těšín.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

Vydanie publikácie z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

All rights reserved.

Copyright © Zuzana Nomilnerová 2024
Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2024

ISBN 978-80-222-1568-8

Láska je silnejšia ako predsudky.

Alebo že by nebola?

*Venujem môjmu už roky zosnulému prastarému otcovi
Ondrejovi Adamcovi, ktorý mi za mojich mladých liet rozprával
príbehy o katovi, čo chodil na koni k nám do Brezna
až z Banskej Bystrice, i ukazoval miesta, kde sa v minulosti
popravovalo – vršok a jeho okolie nad dnešným Lidlom –,
Viselnice sa to tam nazývalo a dodnes aj nazýva.
Och, ako rada by som znova počúvala tie jeho krvavé
a trochu strašidelné historky...*

Podakovanie

Asi najväčšia vďaka patrí mojej dcére Gabriele, ktorá moje prvotné hatlaniny o katovi čítala úplne prvá a nakopla ma, aby som písala ďalej, pretože si pýtala ďalšie a ďalšie kapitoly.

Musím poďakovať aj svojmu manželovi Radovanovi za občasné rady ohľadne medicíny, podporu i návštevu niektorých spomínaných miest, lebo ako sa vraví, lepšie raz vidieť, ako stokrát počuť.

Ďakujem aj pánovi Martinovi Velloriovi – bylinkárovi srdcom ♥ za väčšinu rád týkajúcich sa bylín.

No a ešte ďakujem náhodám, ktoré sprevádzali tento príbeh od začiatku až do konca. Ale to je trocha na dlhšie...

Poznámka

Príbeh je historická fikcia.

Všetky mestá a takmer všetky miesta v ňom spomenuté však existovali alebo existujú.

Udalosti a osoby okrem panovníčky Márie Terézie, grófa Antona I. Grassalkovicsa a profesora Michala Schoreticsa sú vymyslené a podobnosť so skutočnými osobami je čisto náhodná.

Banská Bystrica však svojho kata v minulosti mala a v stredo-slovenskej banskej oblasti naozaj vykonával toto povolanie. Spolu s rodinou býval za hradbami mesta, kde dodnes stojí na rohu Katovnej ulice a Strieborného námestia prestavaný dom s prívlastkom Katov. V tej dobe, keď sa príbeh odohráva, sa popravy konali na priestranstve nad dnešným obchodným centrom Európa.

Prológ

Smrť bola Ondrejova priateľka, milenka, družka, manželka... láska. Krv jeho poživeň, bez ktorej nebol schopný vydržať ani jeden jediný deň – bol na nej závislý ako dieťa na materskom mlieku. Mučiareň bola jeho najobľúbenejším miestom – čas mimo nej bol časom strateným. Popravovať bolo jeho vášňou – nemohol bez toho žiť. I cintorín miloval – častejšie ako v posteli si ustielať na hroboch... Tak ho aspoň videli mnohí ľudia, šepkali si o ňom, šírili reči a s nimi sa rozosieval aj strach. No niekedy to, čo sa na prvý pohľad zdalo nad slnko jasné...

1

Príkaz

*Pár minút pred obedom,
sobota 11. augusta 1770, Kremnica*

Za oknami jedného z dvojpodlažných meštiackych domov s tmavočervenou šikmou škridlovou strechou, ktorý stál takmer na okraji obdĺžnikového námestia medzi ďalšími podobnými, práve zúrila silná letná búrka sprevádzaná vetrom, krúpami, bleskami a výdatným lejacom.

Ešte silnejšia sa však odohrávala v Kristíninom vnútri. Najradšej by bola prejavila svoje pocity plné nespokojnosti aj navonok, hlasným výkrikom či tresnutím po stole, alebo rozbitím taniera, ale musela sa ovládať. Iné jej ani nezostávalo.

„Už som sa rozhodol! A toto moje slovo je konečné!“ nahnevane zasipel Kristínin ujo z druhého kolena – najbližší priamy príbuzný jej pred necelým rokom zosnulého otca –, nadvihnúc úzke obočie na oválnej, dohľadka oholenej tvári pod šedivými vlasmi zviazanými tenkou čiernou stužkou do úzkeho a krátkeho konského chvosta, očkom hodil po svojej obéznej manželke uvelebenej pohodlne v čalúnenom kresle vedľa toho jeho v strede

miestnosti a položil svoj pohár s nedopitým ružovým vínom na okrúhly drevený stolík medzi nimi.

Kristína namietala i prosila. Nadarmo. Ujo bol neoblomný. Nepovolil. Nepomohol jej ani prísľub, že toho zje ešte menej ako doposiaľ. Aj slová o tom, ako málo šatstva a obuvi za posledný rok zodrala, boli márne. Nič nezabralo. Ani jej ochota pomáhať v dome s rozličnými prácami ešte viac ako doteraz.

„Cháp nás, Kristína. Nezvládneme ťa už ďalej živiť ani šatiť. Máme dosť svojich výdavkov na domácnosť,“ vyrukovala teta. Bola to pravda. Keď si pani domu zaumienila dať si ušit' trebárs každý týždeň nové šaty podľa najnovšej francúzskej módy s krinolínou pod sukňou, kúpiť si topánky s mašľami či šperky s drahými kameňmi, aby sa s nimi mohla predvádzať na ulici alebo pri prechádzke v parku, či v kostole, ale i návštevám, tak ich aj mala. Ani po dome za všedného dňa nechodila skromnejšie. Aj dnes mala na sebe róbu marhuľového nádychu, i keď jej tá farba nešvedčala. Ale zato vyzerala, sťaby bola šľachtičná. Biela parochňa na jej hlave a napudrovaná pleť tento dojem iba umocňovali.

Pán domu na nej nikdy nešetril, zatiaľ čo on chodil v odratých čižmách a vynosenom tmavohnedom kabátci, ba ani nohavice neboli na tom lepšie.

„Tak pôjdem za robotou...“ zmienila Kristína. „Len ma, prosím, nechajte bývať u vás ešte aspoň nejaký čas. Aspoň pár týždňov, mesiacov...? Nebudem vám na príťaž. Sľubujem,“ skúsila po niekoľký raz odvrátiť ujovo rozhodnutie. Neuspela.

„Ale kuš, dievčisko! Taký nezmysel!“ vyštekla na Kristínu teta. „Ešte by o nás ľudia šíрили klebety, že sa o teba nevieme postarať. To by nám tak chýbalo! Takéto povedačky, že musíš robiť...“ dodala a zagánila na ňu.

„Tak veru,“ prikývol ujo a prísne sa pozrel Kristíne do očí svojimi šedými, „bude, ako som povedal! Vydáš sa! Veď i tak... vek na to máš... i pekná si... mládenci nejdú z teba spustiť očiská... si zdravá, mladá... súca na vydaj.“

„To sa mám vydať za niekoho, koho som v živote nevidela a ne-

mám ani poňatia, kto je?“ nadhodila Kristína a od jedu zaľala päsťe schované v záhyboch krátkej, niekedy tmavomodrej, teraz už vyblednutej sukne.

„Tak je!“

„Ale s tým by otecko, keby žili...“ načala Kristína svoju námietku, ale nedokončila.

„Ale nežijú!“ vychrlil ujo, skočiac jej do reči. Jeho slová zdôraznil i hrom, zaduniac takou silou, až Kristínu striaslo. Po chrbte jej pod zašlou bielou košielkou s volánikmi na krátkych rukávoch prešiel mráz. „A preto sa za toho chlapčiska vydáš, či sa ti to páci a či nie! Veď máš už skoro dvadsať rokov! Najvyšší čas! Nemyslíš? Snáď nechceš ostať starou dievkou? A navyše, všetko som už zjednal... Svadba bude o necelý mesiac,“ oznámil.

„Ale ujo...“ s povzdychom skúsila Kristína ešte posledný raz zaoponovať. O menej ako mesiac sa má vydávať? To snáď nie! Prečo ona? premýšľala.

„Žiadne ale! To nie je prosba, ale príkaz!“ nedal sa ujo obmäkčiť. „A keďže si teraz ako naša dcéra... je tvoja povinnosť počúvať nás. Takže si už viac na mňa tú svoju drzú chlebaréň neotváraj a môj príkaz počúvni bez zbytočných slov! Rozumela si?!“ opýtal sa i rozkázal zároveň.

„Áno... ako poviete, ujo. Počúvnem...“ riekla napokon Kristína pošepky, uvedomiac si, že by nemalo význam ďalej namietat. Ujo by nepoľavil, ani keby čo robila, iba by ho viac nahnevala – a to ešte nevraviac o tete. A mohla skončiť aj horšie – na ulici. No ujo ako správny kresťan sa jej ujal, živil ju, šatil... Po tom nešťastí, keď jej otca pri fárani v bani spolu s dvoma staršími bratmi a zopár mužmi zasypalo kamenie a všetci tam pomreli, jej dal ujo strechu nad hlavou – ponúkol ponurú malú izbietku v podkroví vedľa tých, ktoré obývali služobné. Mala mu za čo byť vďačná... No vydať sa za niekoho, koho nepozná, bolo priveľa i na ňu. Áno, rodičmi dohodnuté manželstvá boli bežné, ona ale snívala o láske – tej pravej, skutočnej, ktorá jej opantá srdce, dušu i myseľ. Verila, že ju raz stretne. No teraz... teraz len sklopila zrak, zvrtila

sa a náhlivo vybehla z knižnice na náprotivnej stene odo dverí s policami s množstvom kníh i mohutným stolom pod oknom, ktorá slúžila aj ako ujo va pracovňa. Nevnímajúc poznámky ujo va ho syna Jakuba, ktorý si celý rozhovor vypočul z vedľajšej izby, nevšímajúc si nikoho zo služobníctva, ktorého bolo v tejto domácnosti pomenej, aby ujo čo najviac ušetril, i často sa obmieňalo, dokonca miestni či z okolia už pre uja robiť nechceli, lebo im nedával ani polovicu bežného platu, a tak služobníctvo pochádzalo zďaleka, prebehla dreveným točitým schodiskom dve podlažia menšieho sídla, zabuchla za sebou dvere svojej dočasnej izby a s plačom sa hodila na starú, rozheganú drevenú posteľ s vyležaným matracom, utlačenou perinou a vankúšom, navlečených do vydratých, kedysi bielych, dnes zažltnutých obliečok.

2

Z otca na syna

*Niečo po druhej hodine poobednej,
pondelok 3. septembra, Banská Bystrica*

Od hlavného námestia s meštiackymi domami po dvoch stranách cez Dolnú ulicu s obchodmi, lekárňou i krčmami až po šibeničný vršok – Galgenberg – sa tiahol dlhý smútočný sprievod so spútaným odsúdencom, sedia-
cim vpredu tvárou k davu na menšom dvojkoľasovom voze bez striešky. Poobedný pochod sprevádzali miestni hudobníci, zvo-
nenie umieračika znejúce z kostolnej veže i hustý dážď, padajúci z neba už viac ako hodinu.

Bystričania sa schádzali zo všetkých strán, vychádzali z uličiek a domov, majitelia obchodov, hostincov i krčmami zamykali svoje prevádzky a pridávali sa k tomuto „cirkusu“. Ľudia dokonca prichádzali aj z okolitých obcí. Väčšina z nich túžila po jednom – po krvi. Neodradilo ich ani dnešné nepriaznivé počasie.

Ondrej ich nechápal. Keby nemusel, dozaista by sa nešiel poze-
rať na niečiu popravu. Urobil by aj nemožné, len aby sa tomu ne-
musel prizerať. A ešte v takom nečase! No život mu vytýčil jasnú,
priamočiaru cestu. Toto povolanie zdedil po otcovi, on po svo-

jom a ten zas po tom svojom... Dalo by sa povedať, že muži nosiaci meno Frey vykonávali prácu kata už od počiatku sveta. No ktohovie.

Dnes však Ondrej nemal čas zdržiavať sa, zato asi niekde v polceste pošepol svojmu pomocníkovi, že by voz mohol postupovať i o čosi rýchlejšie. Ten pobehol a druhému pomocníkovi sediacemu na kozlíku kázal koňa popohnať.

V podzemí čakala Ondreja ešte fúra roboty. Musel z jedného zlodeja vypáčiť, kam schoval lup a kto s ním paktoval. Veď priškrtenie predlaktia by mu malo rozviazať jazyk! A ak by nezaбрало ani to, použije drastickejšie metódy. Na výber bolo množstvo praktík, stačilo zvoliť správnu. Potkan v špeciálne upravenej klietke upevnenej na hlave a oheň, pred ktorým bude unikať cez jedinú únikovú cestu – tvár mučeného človeka –, bola istota. Tortúru ale Ondrej nevykonával až tak rád, ako by sa patrilo, no preberať si nemohol – bol to jeden z jeho spôsobov obživy. No ešte predtým mu bolo treba pochytať pár zatúlaných psov i mačiek, vykynožiť ploštice v jednom z domov na námestí a na konci dňa pozrieť dievčatá v nevestinci – celkom príjemná práca popri tých ostatných. No nie vždy. Niekedy mu podnapití zákazníci vedeli narobiť kopu starostí navyše. Galimatiáš ako vyšitý.

Ondrej preto ani dnes nezaváhal a jediným švihnutím popravného meča so širšou čepeľou s rytinou šibenice v tvare otočeného písmena L v jej strede, ukončenou zaobleným hrotom s troma otvormi na konci, aby každý vedel, komu meč patrí, odťal Petrovi – odsúdencovi v stredných rokoch – hlavu. Keby sa mu to nepodarilo na prvý raz, nedostal by zaplatené – to prinajlepšom. Prinajhoršom by ho richtár vyhnal z mesta.

Bezvládne Petrovo telo i čiernovlasá hlava, ktorá bola len pred malou chvíľou jeho súčasťou, sa zviezli na premočenú pôdu otvoreného priestranstva Galgenbergu.

Ondrej v rýchlosti očistil meč od krvi chuchvalcom vytrhnutej trávy a ako-tak čistý, i keď mu sčasti pomohol dážd', ho podal do rúk richtára, ktorý ho do ďalšej popravy, či keď ho povolá-

jú do iných miest a bude treba stínať, uloží na radnici. Napokon Ondrej zdvihol Petrovu hlavu a nabodol ju na ostrý hrot dreveného kola, kratšou časťou zapichnutého do zeme.

Dnešné krvavé predstavenie sa skončilo. Zhromaždenie sa začalo rozchádzať.

Ondrejove povinnosti však ešte ani zďaleka neskončili, pretože bezhlavé Petrovo telo bolo treba previezť na cintorín a pochovať úplne na kraji do neposvätej pôdy – tam, kde pochovávali telá zločincov, bezbožníkov a samovrahov, tam, kde hroby neboli označené krížmi.

*O pár hodín,
podzemie pod radnicou*, mestská mučiareň*

Ondrej, držiac medzi palcom a ukazovákom ľavej ruky mierne zhrdzavený dlhý klinec, sa pozrel spoza čiernej kukly na hlavu s otvormi pre oči a výrezom pre ústa na nahého mladého hnedovlasého muža s rukami i nohami pevne pripútanými k drevenej stoličke s lakťovými operadlami, určenej na mučenie. Na chvíľu zaváhal, ale len na chvíľu.

Tučný pisár s masťnými vlasmi, zapisujúci každé jedno slovo podozrivého, už netrpezlivo čakal a prstami začal bubnovať po stole obďaleč, za ktorým sedel.

Pre Ondreja bol tento zvuk znakom, že má pokračovať. Tak i urobil. Ďalší klinec, v poradí šiesty, priložil hrotom k mladíkovmu krvou zaliatemu stehnu a kladivom v pravej ruke mu ho až po hlavičku postupne zatĺkol do svalu. Mučiarnou sa po celý čas ozývali bolestné výkriky.

Ondrej to zopakoval ešte niekoľko ráz, až kým mladý muž nevyzradil mená komplicov i to, kde je lup ukrytý. Bolo načase! Pre všetkých zúčastnených.

---

* dnešná Stredoslovenská galéria – Pretórium

3

Voľné miesto

Piatok 7. septembra

Zubaté slnko pred chvíľou ešte viac kleslo k obzoru. Na mesto dopadali posledné kostrbaté, no ešte stále hrejivé lúče. Budovy, lucerny, vežičky, stĺpy či pranier, ale i ľudia prechádzajúci cez námestie vrhali tenké dlhé tieň. Taký istý predĺžený vrhol i koč, ktorý práve zastal kúsok pod ním.

Kristína si pripadala ako v zlom sne, ak nie v tej najhoršej nočnej more. Niežeby sa jej podvečerná Banská Bystrica – jej nový domov – nepáčila, no i tak.

Najskôr pri vystupovaní z opotrebovaného a nie veľmi pohodlného koča s tvrdými vysedenými sedadlami zle stúpila a vyvrtila si členok. Dosť ju to bolelo. To nebol práve dobrý začiatok jej nového života.

Neskôr, sediac v krčme U tučného Paľa v uličke napravo poniže námestia, však prišlo niečo horšie. Oveľa horšie.

Spočiatku to ani nebolo také zlé. Postarší paholok s krivým orlím nosom a hustou čiernou bradou sfarbenou rovnako ako jeho krátke vlasy, ktorý spoločne s chudou a bledou slúžkou so šedinami na hlave Kristínu sprevádzal, obe usadil k jednému

z ôsmich stolov, usporiadaných po štyri na každej strane priestrannej miestnosti. Prázdne lavice úplne vzadu pod oknom ako by čakali iba na nich. Potom si odbehol, no až po svojich ženských spoločníčkach – tam, kde aj králi chodia pešo –, veď iba preto sem vbehli, lebo už nevydržali a chceli sa osviežiť, skôr ako budú hľadať hostinec, do ktorého mali namierené.

Výrazy na tvárach ostatných hostí i pupkatého nízkeho krčmára roznášajúceho pitie i jedlo – čo si povšimla ako prvá slúžka a Kristínu na to o nepatrnú chvíľku upozornila – však hovorili inak. Nepatrili sem.

Kristínu však zaujal iba jeden z nich, a to pohľad mladého muža, ktorý práve prekročil prah krčmy.

Mladík s kde-tu dlhšími, kde-tu kratšími mierne kučeravými tmavohnedými prameňmi vlasov hľadel priamo na ňu, ako by prekvapene i pobavene zároveň, nevšímajúc si nikoho iného. Jeho oči sa vpíjali do jej tmavohnedých. Chvíľku postával pri dverách, no napokon sa rezkým krokom vybral k ich stolu.

Kristína, slúžka i paholok, ktorý sa medzičasom vrátil z toalety, sa nestihli čudovať, keď ich tento vysoký, plecnatý, urastený, no i tak viac štíhly mladík ako nie, s podlhovastou, od slnka opálenou symetrickou tvárou s výraznejšími lícnymi kosťami a trochu širším nosom skoseným ako roh stola stroho oslovil hlbokým mužným hlasom: „Tu nemôžete sedieť!“

Slová mladého, mierne zarasteneho muža s ledabolo do čiernych čižiem zakasánymi čiernymi nohavicami, nevelmi úhladne zagabanou čiernou košelou a cez plece ležérne prehodeným čiernym kabátcom zneli celkom vážne. Aj vzduch akoby bol v tom okamihu zhustol. I vrava ľudí razom stíchla. Väčšina mužov a pár žien, čo im robili spoločnosť za nejaký ten poplatok, súhlasne prikývli.

„A to už z akého dôvodu, panáčik?“ vyštekol naňho paholok. Mal za úlohu Kristínu nielen sprevádzať, ale i chrániť. No tá si nebola istá, či by mal čo i len minimálnu šancu proti tomuto mladíkovi. Asi skôr nie ako áno.

„Vy neviete?“ utrúsil neznámy začudovane a mierne nadvihol pravý kútik akoby v úškrne, celý čas neodtrhnúc svoje svetlohnedé oči z Kristíny.

Aj ona neodtrhla svoje z neho. I keď bol drzý a neohrabaný, páčil sa jej. A to od prvého momentu, ako sa zjavil vo dverách. Za život stretla už mnoho chlapcov i mužov, starších i mladších, dokonca pár z nich aj odmietla, keď jej dvorili alebo ju požiadali o ruku, no tento bol zo všetkých najzaujímavejší, či dokonca najkrajší. Keby sa nemala vydávať a on by chcel, asi by jeho plným perám neodolala. Neohrdla by ani jeho mocnými pažami tušiac, že by sa jeho sila pri nej nepochybne rýchlo zmenila na nehu, i dovolila by mu jeho väčšími dlaňami zájsť jej pod tmavozelenú vyšívajúcu sukňu, ktorú mala teraz na sebe, či čisto bielu košieľku pod rovnako zelenou vestičkou. No podobné myšlienky rýchlo zavrhla a neboli ani vhodné.

„To nevieme,“ poznamenal paholok v starom sivom kabátci, „nie sme tunajší. Nože prezrad, junáčik! Prečo tu nemôžeme sedieť a v klude si osviežiť gágory?“

„Nie, že nemôžete... zle som povedal,“ nadhodil mladík. „Keby ste vedeli, čie je to miesto, tak by ste tam sedieť isto nechceli,“ dodal vysvetľujúc.

„Ale nevrav...“ zachechtal sa nad jeho slovami paholok.

„Ale vravím! Nabudúce si treba viac všímať!“ precedil pomedzi zuby mladý muž, ešte raz si premeral Kristínu, ktorá si asi stý raz prešla prstami ľavej ruky po vrkoči prehodenom cez pravé plece, zvrtol sa na päte a svižnou chôdzou vyšiel z krčmy.

„Divné...“ riekla Kristína, len čo sa za ním zavreli dvere.

Nastalo krátke ticho. Slúžka i paholok zrejme premýšľali o jeho slovách, Kristína však len o jeho očiach, perách, postave...

„Myslím, že nie,“ ozval sa napokon paholok. „Ja už naisto viem, komu patrí toto miesto,“ vyjavil.

„Vieš?“ položila mu otázku slúžka, poškrabkajúc sa cez biely čepiec na ľavom temene.

„Hm,“ prikývol paholok.